

Kitap Eleştirisi

Derviş Fikret ÜNAL, Turkey's Relations with Israil in the 2000s: A Constructivist Perspective, Astana Yayınları, Ankara 2017, ISBN: 978-605-9623-29-2

İlker LİMON¹

Taner KARAKUZU²

Türkiye-İsrail ilişkileri 28 Mart 1949 tarihinde Türkiye'nin İsrail'i tanınmasıyla başlamıştır. İkili ilişkiler başladığı ilk günden 2018 yılına kadar geçen süreçte inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Lakin diplomatik, ticari ve askeri alandaki ilişkilerin hiçbir zaman kopmadığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Özellikle kamuoyunda bu denli çok tartışılan Türkiye-İsrail ilişkileri uluslararası ilişkiler yazınında yeteri kadar yer almamıştır. Bunun en önemli nedeni, bahsi geçen ilişkilerin birçok boyutunun bulunması ve ikili ilişkilerin sürekli bir devinim halinde olmasıdır. Diğer yandan iki ülke ilişkilerinin kuramsal bir perspektiften neredeyse hiç ele alınmadığı görülmektedir. Bu durum mevcut yazında büyük bir boşluk doğurduğundan eleştirisi yapılan bu eser önemli bir yere sahiptir.

Derviş Fikret Ünal'ın doktora tezinin yayımlanmış hali olan "Turkey's Relations with Israil in the 2000s: A Constructivist Perspective" (2000'li Yıllarda Türkiye'nin İsrail'le İlişkileri: İnşacı Bir Bakış Açısı) başlıklı eserde inşacı kuram temelinde, Türkiye'nin devlet kimliğindeki değişimin Türkiye-İsrail ilişkilerine yansımaları ele alınmaktadır. Dış politikada devlet kimliğinin etkisinin incelendiği eser, ileri sunduğu savı göz ardı edilemeyecek gerekçelerle desteklemektedir. Alanında söz sahibi Türk ve İsraili akademisyenler ve devlet yetkilileriyle yapılan mülakatlarla zenginleştirilen eser, ileri sunulan savın nesnellliğini ve geçerliliğini artırmıştır. 314 sayfa olarak yayımlanmış eserin dili İngilizce (290. sayfaya kadar) olup, son 24 sayfalık bölümünde geniş bir Türkçe özet yer almaktadır. Söz konusu çalışmada, birinci bölüm olan giriş bölümü dışında yedi bölüm daha bulunmaktadır.

Giriş bölümünün bilimsel yönteme sadık kalınarak hazırlanması eserin güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda ilkin yazın tartışmasına yer veren yazar ardından inşacı kuramı araştırma sorusuyla ilişkilendirerek ele almıştır. Ünal, tümden gelim yöntemini kullanarak öncelikle devlet kimliği kavramının gelişimine yer vermiş sonra ise ayrı bir başlık açarak Türkiye'de devlet kimliği kavramına ve bu yönde yapılan tartışmalara değinmiştir. Kullanılan araştırma yöntemi, yani verilerin birincil ve ikincil kaynaklardan nasıl elde edildikleri net bir şekilde açıklanmıştır.

İkinci bölümde, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan, inşacı kuramın incelendiği görülmektedir. Bu bağlamda yazarın, Türkiye-İsrail ilişkilerini kimlik ve çıkar kavramları üzerinden değerlendirdiği gözlerden kaçmamaktadır. Üçüncü bölümde Türkler ile Yahudiler arasındaki ilişkiler, tarihsel perspektiften değerlendirilmiş ve gene inşacı kuram çerçevesinde Türkiye'nin devlet kimliğinin oluşmasına etki eden faktörler mercek altına alınmıştır. Bu bölümde, Türk-İsrail ilişkileri Osmanlı Devleti döneminden başlanarak ele alınmıştır. Bu çerçevede Siyonizm'in kurucusu Theodor Herzl ile Sultan II. Abdülhamit arasında geçen görüşmelere, Osmanlı'nın dağılma sürecine, Filistin'in Osmanlı'nın elinden çıkmasına ve Filistin bölgesine yönelik cereyan eden Yahudi göçlerine (aliyalar) yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminin incelendiği bu bölümde, Türkiye'de ulus inşası kapsamında Yahudilere ve Müslümanlara

¹ Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: ilkerlimon@trakya.edu.tr

² Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: tanerkarakuzu@trakya.edu.tr

verilen siyasi ve medeni haklar ile bu durumun modern laik devlet yapısının oluşmasına yaptığı katkılara değinilmiştir. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918), iki savaş arası dönem (1918-1939) ve İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) dönemleri incelenirken, Türkiye Cumhuriyeti'nin İsrail Devleti'nin kuruluşuna karşı takındığı olumlu tutum ele alınmıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sırasında, Nazi Almanya'sından kaçan Yahudilerin, Türkiye üzerinden Filistin'e göç etmelerine ve Türkiye'de çalışmalarına izin verildiği hususu dile getirilmiştir.

Dördüncü bölümde, İsrail Devleti'nin kuruluşundan (1948) Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar olan dönem, Türkiye-İsrail ilişkileri özelinde incelenmiştir. Bu noktada Türkiye'nin Sovyet tehdidi karşısında kaldığı vakit NATO'ya üye olma çabası içine girdiği ve izlenen Batı yanlısı politikalar doğrultusunda İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olduğu hususları dile getirilmiştir. Bir sonraki aşamada Süveyş Savaşı (1956), Altı Gün Savaşları (1967), Yom Kippur (1973) Savaşı ve Kudüs Kanunu gibi gelişmelerin Türkiye-İsrail ilişkilerine etkileri incelenmiştir. Bu bölümde yapılan tespitler arasında her iki ülkenin güvenlik politikalarının Batı yönelimli olmasının ikili ilişkilerin gelişmesine önem katkı sunduğu da yer almaktadır.

Beşinci bölümde Soğuk Savaş sonrası dönem Türkiye-İsrail ilişkileri dört alt başlıkta incelenmiştir. İlk, 1991 sonrasındaki konjonktürel durum göz önünde bulundurularak, iki ülke ilişkilerindeki gelişmelerin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Körfez Savaşı ile başlayan bu bölümde, Madrid Barış Konferansı, Oslo Anlaşmaları, Ortadoğu Barış Süreci ve Türkiye-İsrail ilişkileri değerlendirilirken, Türkiye'de İsrail ve Batı karşıtı söylemleri ile bilinen Refah Partisi'nin, Doğru Yol Partisi ile oluşturduğu koalisyonuna yer verilmiştir. Ayrıca Soğuk Savaş'ın sona ermesinin Türk dış politikasında belirsizliklere neden olduğu ve iç politikada ise laiklik ilkesinin zaafa uğradığının altı çizilerek bu durumun Türkiye-İsrail ilişkilerine yansımaları ele alınmıştır.

Altıncı bölüm, kısmen bir önceki bölümle ilişkilendirilerek Refah-Yol koalisyonu ile Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinin dış politika yaklaşımları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler üzerinde durulmaktadır. Türk dış politikasının belirlenmesinde önemli rol oynayan Ahmet Davutoğlu'nun etkisinin ele alındığı bölümde, "Stratejik Derinlik", "Komşularla Sıfır Sorun" kavramlarına yer verilmek suretiyle, genelde Türkiye-İsrail ilişkilerine dair tartışmalara özelde ise AKP'nin dış politika anlayışına yer verilmiştir. Bununla birlikte Davutoğlu'nun Türk dış politikasında uygulamaya koyduğu altı temel prensipten bahsedilmiştir. Bu prensipler bağlamında Türkiye'nin dış politika anlayışında, özelde komşularla genelde ise bölge ülkeleriyle yaşanan siyasal olaylar ve gelişmeler değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye-İsrail ilişkilerinde Gazze'nin ve Filistin'in durumu üzerinde durularak, bu sorunların ikili ilişkilere etkileri incelenmiştir. Yazar bu bölümde, AKP döneminde devlet kimliğinde rol oynayan iç dinamiklerde meydana gelen değişimlerin neler olduğunu belirtmiştir.

Yazar yedinci bölümde, AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından başlayarak 2011 yılına kadar geçen süreci değerlendirmiştir. Bundan başka 11 Eylül saldırılarının, Ortadoğu'daki yansımalarına, Türkiye'nin dış politika tutumu ve güvenlik endişelerine yer verilmiştir. Bu bağlamda, 2003 ABD-İrak Savaşı ve Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi üzerine ayrıntılı analizler yapılmıştır. Yazar, Türkiye'nin Batı yanlısı politikaları kadar, Ortadoğu politikalarının da önemli olduğunu örnek olaylar üzerinden incelemiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin Ortadoğu'da izlediği politikalar sebebiyle İsrail ile ilişkilerin daha önemli ve kritik bir merhaleye geldiği belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye-İsrail ilişkileri çerçevesinde değinilmeden geçilemeyecek İsrail'in Gazze saldırısı (2008-2009),

Davos krizi (one minute) ve Mavi Marmara baskınına genişçe yer verilerek AKP döneminde Türkiye'nin devlet kimliğinin değişim süreci değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümü çalışmanın önemli çıktılarının tartışıldığı ve Türkiye'nin devlet kimliği üzerindeki değişimin Türkiye-İsrail ilişkilerine etkisinin irdelendiği bir bölümdür. Diğer bir ifadeyle yazar burada Türkiye'nin devlet kimliğinin evrimini ve bu kimliğin Türk-İsrail ilişkilerine etkisini nicel veriler aracılığıyla çözümlenmeye tabi tutmuştur. Devlet kimliği, karşılıklı çıkar ve dış politika kavramları arasındaki yakın ilişkinin altı çizilerek Türkiye-İsrail ilişkileri Türkiye'nin devlet kimliğinde yaşanan değişim çerçevesinde açıklanmıştır.

Bu kitaba olumsuz yönde getirilebilecek tek eleştiri, okuyucunun akademik camiadan olmayacağı düşünülerek terminolojik kavramların yeterince açıklanmamış olmasıdır. Çalışmayı benzerlerinden özgün kılan en önemli yanı ise iyi bir yönetsel ve kuramsal çerçeveye dayanmasıdır. Bu çalışmanın güçlü yanlarından birisi de sade ve akıcı bir dille yazılmış olmasıdır.